

خفه کردن آزادی بیان در افغانستان؛ چرا طالبان از رسانه‌ها هراس دارند؟

عبدالرازق اختیاری

یکی از دست‌آوردهای دو دهه‌ی گذشته در افغانستان، آزادی بیان و فعالیت رسانه‌های آزاد است؛ دست‌آوردی که پس از بیست سال زحمت و قربانی، اکنون در معرض نابودی قرار دارد.

گروه طالبان پس از بیست سال جنگ در برابر دولت و نیروهای امنیتی افغانستان سرانجام روز یکشنبه -۱۵ آگوست-، قدرت را دوباره به دست گرفتند. تسلط دوباره‌ی طالبان بر افغانستان، همان‌گونه که زندگی شهروندان این کشور را متحول کرد، بسیاری از ارزش‌ها را نیز متاثر ساخت. رسانه‌ها یکی از ارزش‌های مهمی بود که با قدرت گرفتن طالبان دچار تغییر بزرگی شد.

در همان روزهای نخست ورود طالبان به کابل و ترسی که آن‌ها با خود آوردند، سبب شد که بسیاری از رسانه‌ها تصویری دست به خودسانسوری بزنند، فعالیت‌های عادی‌شان را متوقف کنند و حتی بسیاری از برنامه‌های‌شان را حذف کنند.

این روند ادامه داشت تا جایی که رسانه‌های چاپی، چاپ‌شان را متوقف کرده و تنها به نشر و پخش اخبار بپردازند. وضعیت پیش آمده تنها به سانسور و تغییرات نشراتی در رسانه‌ها خلاصه نمی‌شود، بلکه سبب شد که فعالیت بیش از ۱۰۰ رسانه متوقف شود.

حدود بیست روز پیش، فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران، اعلام کرد که با تسلط طالبان، فعالیت ۱۵۳ رسانه در افغانستان متوقف شده است. افزون بر آن، هفت هزار کارمند رسانه‌ای متاثر شده و بسیاری از روزنامه‌نگاران زن کارشان را از دست داده‌اند.

خشونت، پدیده‌ای است که هویت رهبران و افراد طالبان با آن گره خورده است، انگار خشونت در ذات طالبان است. این گروه در روزهای نخست حکومت شأن با خبرنگاران برخورد نظامی کردند. نزدیک به ۲۰ خبرنگار را در ولایت‌های افغانستان بازداشت و شماری از آنها را شدیداً مورد خشونت فیزیکی قرار دادند.

به گونه‌ی نمونه، پس از اعلام کابینه‌ی طالبان و حذف وزارت امور زنان، گروهی از زنان فعال سیاسی و مدنی در شهر کابل دست به اعتراض زدند. ساعتی پس از آغاز اعتراض‌ها، افراد طالبان چندین تن از خبرنگاران را بازداشت کردند. تنها از روزنامه‌ی اطلاعات روز، ۵ خبرنگار بازداشت شدند. افراد طالبان شماری از خبرنگاران بازداشت‌شده را لتوکوب کردند.

اقدامات خشونت‌بار طالبان به موارد یادشده خلاصه نمی‌شود، به تازگی این گروه در برابر فعالیت رسانه‌ها مقررات جدیدی وضع کرده است. سازمان دیدبان حقوق بشر با نشر گزارشی، گفته است که این مقررات گسترده و مبهم در عمل هرگونه گزارش‌دهی انتقادی در باره‌ی طالبان را منع می‌کند.

بر اساس گزارش‌ها، مقررات تازه‌ی طالبان در اواخر ماه سپتامبر در جریان یک نشست خبری به رسانه‌ها گوش‌زد شده است. افزون بر آن نامه‌ای نیز در همین به رسانه‌ها فرستاده شده است.

مطابق به دستورات طالبان، چاپ و یا پخش گزارش‌هایی که خلاف اسلام باشد و یا در آن به شخصیت‌های ملی توهین شده باشد و یا محتوای خبری تحریف شده باشد، ممنوع است.

طالبان، به رسانه‌ها گفته اند که رسانه‌ها باید از مطالب شأن اعتماد حاصل کنند و بدون تایید افراد آن‌ها گزارش یا خبری را نشر نکنند.

وضع محدودیت‌های تازه بر رسانه‌ها از سوی طالبان در شرایطی که ده‌ها رسانه از فعالیت باز مانده، سبب نگرانی خبرنگاران و نهادهای جهانی شده است.

پاتریشیا گاسمن، مدیر بخش آسیایی سازمان دیدبان حقوق بشر گفته است، طالبان تعهد کردند که به رسانه‌ها اجازه‌ی فعالیت می‌دهند، اما مقررات جدید طالبان آزادی رسانه‌ها را خفه می‌کند و به حدی گسترده است که خبرنگاران خودسانسوری می‌کنند و از این می‌ترسند که زندانی شوند.

شماری از خبرنگاران در کابل نیز می‌گویند که به دلیل وضع محدودیت‌های طالبان پس از چند سال فعالیت مجبور به ترک کارش شده است، زیرا نمی‌تواند در شرایطی که آزادی کار نداشته باشد، ادامه بدهد.

پس از یک دهه خبرنگاری، کارم را از دست دادم!

هم‌زمان با وضع محدودیت‌های تازه بر رسانه‌ها و فعالیت رسانه‌ای، شماری از خبرنگاران نگرانی‌ها و دیدگاه‌ها مختلفی نسبت به آینده‌ی کاری‌شان دارند.

سهراب اکبری (اسم مستعار)، حدود ده سال است که به عنوان خبرنگار در رسانه‌های مختلف کار کرده است. در این مدت، گزارش‌های زیادی در مورد زنان و مشکلات اجتماعی تهیه کرده است.

اکنون که طالبان قدرت را به دست گرفتند، سهراب در حالی که هیچ امیدی به آینده ندارد، می‌گوید که بیست سال قربانی در بخش آزادی بیان یک شبه نابود شد.

او می‌گوید: «به عنوان یک خبرنگار که ده سال در افغانستان کار کردم، حالا همه‌ی کار و فعالیت‌های خبری خود را از دست دادم.

نمی‌توانم در شرایطی که خودسانسوری وجود داشته باشد، کار کنم. داستان رسانه‌ها در افغانستان روز به روز در حال پایان یافتن است.» در سال‌های گذشته کار رسانه‌ای به ویژه روزنامه‌نگاری در افغانستان بیشتر جنبه انتقادی داشته است؛ انتقاد از حاکمان و انتقاد از عدم کارایی شان. اکنون خبرنگاران، می‌گویند که آنها به دلیل ترس از طالبان، از حکومت شأن هیچ‌گونه انتقادی نمی‌توانند.

روح‌الله طاهری، روزنامه‌نگار در کابل می‌گوید که پس از آمدن طالبان، ۸۰ درصد فعالیت‌های رسانه‌ها در کشور محدود شده است. طوری که چاپ روزنامه‌ها به طور مطلق متوقف شده و رسانه‌های تصویری نیز دست به سانسور می‌زنند.

این در حالی است که در وزارت اطلاعات و فرهنگ دولت پیشین، حدود هشتاد روزنامه ثبت بود که از این میان، ۱۰ روزنامه فعالیت چاپی داشتند.

طبق دستورنامه‌ی طالبان به رسانه‌ها، خبرنگاران مکلف است که خلاف ارزش‌ها ملی گزارشی را تهیه نکرده و به شخصیت‌های ملی نیز توهین نکنند.

طاهری، می‌گوید که ارزش‌های طالبان، خلاف ارزش‌های انسانی است؛ این مورد چه در دوران حاکمیت طالبان و چه پس از آن ثابت شده است. «اگر رسانه‌ها مطابق به آن عمل کنند، چیزی به نام آزادی بیان و رسانه‌های آزاد باقی نمی‌ماند.»

به گفته‌ی او، از مجموع کابینه‌ی طالبان، ۱۷ تن این گروه در فهرست سیاه جهانی قرار دارد؛ اما اکنون به عنوان شخصیت‌های ملی تلقی می‌شود. اگر نوشتن گزارش در باره‌ی گذشته و اعمال این افراد، از سوی طالبان توهین به شخصیت‌های ملی تلقی شود، دیگر رسانه‌ها که یکی از وظایفش نظارت بر اعمال حکومت است، چه را پوشش بدهند؟

او تاکید می‌کند که در شرایط کنونی، طالبان از رسانه‌ها می‌ترسند و به همین دلیل، تلاش می‌کنند که رسانه‌ها را به چالش کشیده و به هر نحوه ممکن آن‌ها را متوقف کنند.

زنان خبرنگار چقدر نگران آینده‌ی شأن استند؟

با آنکه که فدراسیون بین‌المللی خبرنگاران، گزارش داده که بسیاری از خبرنگاران زن کار شأن از دست داده‌اند؛ اما با این حال شماری از زنان خبرنگار هنوز به فعالیت شأن ادامه می‌دهند.

ربابه (اسم مستعار) یکی از زنان خبرنگار است که همین اکنون نیز در کابل به عنوان خبرنگار فعالیت می‌کند. به باور ربابه، با آمدن طالبان، رسانه‌ها را شدیداً دچار خودسانسوری کرده و برای بقای شأن با دشواری‌های زیادی مواجه استند.

در این میان، زنان خبرنگار با مشکلات زیادی روبه‌رو شده‌اند. کار خود را از دست داده و زندگی شماری از آنها به خطر مواجه شده است.

با این حال ربابه می‌گوید، خبرنگارانی که به کار شأن ارزش می‌دادند، دیگر خبرنگاری نمی‌کنند و آنانی هم که باقی مانده اند، به دلیل مشکلات اقتصادی فعالیت شأن را ادامه می‌دهند.

ربابه نیز یکی از کسانی است که به دلیل تنگدستی اقتصادی ناچار است که به خبرنگاری ادامه بدهند؛ حتا اگر سانسور شود.

این همه نگرانی‌ها در حالی است که رسانه‌ها در افغانستان در بیست سال گذشته قربانی‌های زیاد را متحمل شده‌اند.

بر اساس معلومات وزارت داخله‌ی پیشین، در بیست سال گذشته، بیشتر از ۱۳۰ پرونده‌ی قتل خبرنگاران ثبت شده است. رسانه‌هایی که هنوز هم در افغانستان فعالیت دارند، با مشکلات شدید مالی مواجه اند.